

Regeringens proposition

1981/82: 104

om mottagande av visst testamentariskt förordnande till förmån för staten;

beslutad den 28 januari 1982.

Regeringen föreslår riksdagen att anta det förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

ROLF WIRTÉN

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att staten tar emot den av fröken Florence Stephens till staten testamenterade kvarlåtenskapen omfattande bl. a. Huseby bruk i Skatelövs socken, Kronobergs län. Husebyegendomens bruksmiljö har betydande kulturhistoriska värden som bör bevaras för framtiden. Under en övergångstid belastas egendomen av ett driftunderskott. Den framtida avkastningen av framför allt den till egendomen hörande skogen innebär emellertid att ekonomiska förutsättningar bedöms finnas för ett statligt övertagande, utan att mottagandet blir en belastning på statsbudgeten. Förvaltningen av egendomen avses bli anförtrord åt domänverket.

BUDGETDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1982-01-28

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Wikström, Friggebo, Dahlgren, Åsling, Söder, Wirtén, Andersson, Boo, Petri, Eliasson, Gustafsson, Elmstedt, Tillander, Ahrland

Föredragande: statsrådet Wirtén

Proposition om mottagande av visst testamentariskt förordnande till förmån för staten

1 Inledning

Genom testamente den 10 november 1978 har fröken Florence Stephens, som avled den 2 april 1979, förordnat att hennes kvarlåtenskap – sedan vissa legat utgått – skall tillfalla svenska staten. Kvarlåtenskapen omfattar såväl lös som fast egendom, bl. a. egendomen Huseby i Skatelövs socken inom Alvesta kommun. I den i detta sammanhang aktuella kvarlåtenskapen ingår inte de handskrifter och böcker, som enligt ett äldre testamente skall tillfalla Kungl. biblioteket.

Den nu testamenterade egendomen tillfaller enligt testamentet staten på villkor att staten garanterar utbetalning av de i testamentet upptagna legaten, att staten behåller Huseby egendom och om möjligt utökar densamma med mark, som till areal och beskaffenhet motsvarar åtminstone vad som under testators omyndighetstillstånd mot hennes vilja frånhänts henne, och tillser att fastigheterna brukas som förebild för svenskt skogs- och jordbruk samt att avkastningen, sedan anskaffnings-, underhålls- och administrationskostnader betalats, används till främjande inom Kronobergs nuvarande länsområde av enskilt skogs- och jordbruk samt vården av dess natur.

Med stöd av regeringens bemyndigande den 3 maj 1979 uppdrog chefen för budgetdepartementet åt en särskild utredare¹ att utreda ekonomiska och andra konsekvenser för staten vid ett eventuellt mottagande av den egendom som på detta sätt testamenterats till staten.

¹ Generaldirektör Edvard Reuterswärd.

Den särskilda utredaren, som antog namnet Husebyutredningen, lade i mars 1981 fram betänkandet (Ds B 1981: 3) Huseby bruk i statlig ägo. En sammanfattning av betänkandet bör fogas till protokollet i detta ärende som bilaga 1.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av *justitiekanslern, kammarkollegiet, byggnadsstyrelsen, riksantikvarieämbetet, lantbruksstyrelsen* (som överlämnat yttrande från lantbruksnämnden i Kronobergs län), *skogsstyrelsen* (som överlämnat yttrande från skogsvårdsstyrelsen i Kronobergs län), *domänverket, länsarbetsnämnden i Kronobergs län, länsstyrelsen i Kronobergs län, Kronobergs läns landsting, Alvesta kommun, Växjö kommun, stiftelsen Smålands museum, Kronobergs turist- och fritidskansli* och *Kronobergs länsförbund av svenska naturskyddsföreningen*.

En sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som bilaga 2.

2 Föredragandens överväganden

2.1 Allmänna överväganden

Husebyutredningen har i sitt betänkande förordat att staten tar emot den testamenterade egendomen.

Utredaren framhåller att bruket har betydande kulturhistoriska värden, som i första hand är knutna till bruksmiljön i dess helhet och i andra hand till vissa enskilda byggnader. Brukningscentrum anses som en av de värdefullaste bebyggelsemiljöerna i Kronobergs län och har även bedömts vara av riksintresse.

Flertalet remissinstanser delar utredningens uppfattning att det, mot bakgrund av de betydande kulturhistoriska värden som är knutna till Husebys bruksmiljö, bör vara ett statligt intresse att denna miljö bevaras för framtiden.

För egen del ansluter jag mig till den bedömningen att det är av allmänt intresse att de kulturhistoriska värden som den gamla bruksmiljön representerar kan bevaras för framtiden. Bruket har även betydande natur- och miljövärden i övrigt som, rätt utnyttjade och i förening med de kulturhistoriska värdena, kan bli en tillgång för rekreation, friluftsliv och turism inom regionen.

Husebyegendomen representerar onekligen en betydande förmögenhetsmassa som skulle tillfalla staten. Som testamentsvillkoren är utformade kan emellertid inga medel från Huseby tillföras statsbudgeten. En förutsättning för att staten skall kunna ta emot Huseby är då, enligt min bedömning, att mottagandet inte heller innebär att statsbudgeten belastas med utgifter för att driva skogs- och jordbruket eller att hålla de kulturhistoriska miljöerna i skick. Utredningen har visat att under den närmaste

tioårsperioden kommer driftresultatet på egendomen att bli negativt. Detta beror emellertid främst på att skogens åldersfördelning f.n. är mycket ojämn till följd av de avverkningar som skedde på 1950-talet. Skogens kvalitet är dock god och även jordbrukets förutsättningar är goda. Efter en övergångstid kan alltså skogs- och jordbruksdriften ge ett överskott, som får anses vara tillräckligt för att den kulturhistoriska miljön skall kunna bevaras och tas till vara.

Jag övergår så till att mot denna bakgrund närmare analysera de ekonomiska förutsättningarna för ett mottagande av Huseby.

2.2 De ekonomiska förutsättningarna

I den i januari 1981 till Växjö tingsrätt ingivna bouppteckningen har dödsboets tillgångar, utom fastigheter och egendom för driften, upptagits till sammanlagt ca 4,1 milj. kr. Av detta belopp belöper ca 2 milj. kr. på andel i viss med testators syster samägd egendom. Av andelen i den samägda egendomen avser 1,2 milj. kr. hälften av ett bibliotek, som enligt ett äldre testamente tillfaller Kungl. biblioteket. Sedan testators frånfälle har det emellertid varit nödvändigt att sälja vissa tillgångar för att möjliggöra reglering av vissa skulder samt finansiering av drift och förvaltning. Utredningen har bedömt att marknadsvärdet av det till egendomen knutna lösöret uppgår till ca 4,1 milj. kr.

Värdet av övrig egendom har utredningen uppskattat till 21,7 milj. kr., varav 15,7 milj. kr. avser skogsbruksdelen inkl. rätt till jakt, 5 milj. kr. jordbruksdelen inkl. rätt till fiske samt 1 milj. kr. torp m. m.

Skuldsättningen uppgick den 31 december 1980 till ca 4,7 milj. kr. varav huvuddelen, ca 4,2 milj. kr., avsåg inteckningsskulder.

Sammanlagt kan värdet av de till staten testamenterade tillgångarna efter avdrag för skulder beräknas uppgå till drygt 20 milj. kr.

Ett övertagande av Huseby bruk har av utredningen på sikt bedömts vara ekonomiskt förmånligt för staten. Under en övergångsperiod – omkring tio år – kommer emellertid drift och förvaltning av bruket att vara förenade med vissa ekonomiska svårigheter. Dessa svårigheter beror i första hand på skogens beräknade låga nettoavkastning i kronor mätt under den kommande tioårsperioden. I andra hand beror svårigheterna på skuldsättningen.

Avgörande för utredningens ställningstagande att det, efter en övergångsperiod på tio år, bör finnas goda möjligheter att få en god ekonomi för Husebyegendomen har varit beräkningar som har gjorts rörande skogens framtida avkastning.

För att finansiera nödvändiga investeringar, avlyft av vissa oförmånliga lån samt under en övergångsperiod möjliggöra drift och förvaltning av egendomen behövs enligt utredningen ett kapitaltillskott på drygt 3,5 milj. kr. i form av ett bidrag eller ett under tio år amorteringsfritt lån. I utred-

ningens ekonomiska förutsättningar ingår också försäljning av torp, utgårdar, m. m. till ett beräknat försäljningsvärde av ca 1 milj. kr. Utredningen anser vidare att inom de närmaste åren bör endast genomföras sådana investeringar i jordbruket som beräknas ge en godtagbar förräntning eller bedöms absolut nödvändiga. Utredningen har uppskattat behovet av sådana investeringar i jordbruket under en femårsperiod till 1 milj. kr. Ytterligare en förutsättning är att underhålls- och reparationsarbeten på byggnader som hör till bruksmiljön kan utföras som statliga beredskapsarbeten med statsbidrag från arbetsmarknadsmyndigheterna uppgående till 100 % av godkända kostnader. I sammanhanget bör nämnas att länsarbetsnämnden i Kronobergs län i sitt remissyttrande över utredningens förslag för sin del bedömt möjligheten att få av utredningen aktualiserade upprustningar utförda som beredskapsobjekt som mycket goda.

Med ett undantag ställer sig remissinstanserna bakom utredningens bedömning att ett övertagande av Huseby på sikt utan tvekan bör vara ekonomiskt fördelaktigt för staten. Kritisk till utredningens förslag är justitiekanslern, som ställer sig tveksam till de ekonomiska kalkyler som utredningen har presenterat och bedömer behovet av kapitaltillskott som betydligt större än det som utredningen har beräknat.

Som jag redan inledningsvis framhöll är bedömningen av den framtida avkastningen av jord- och skogsbruket enligt min uppfattning avgörande för möjligheterna att ta emot och förvalta Huseby utan att staten åsamkas varaktiga kostnader härför. Överskottet från jord- och skogsbruket måste vara av minst sådan omfattning att det täcker såväl driften av byggnader och miljö i brukningscentrum som återbetalning och förräntning av sådana kapitaltillskott som är nödvändiga under den första tioårsperioden. Jag delar utredningens uppfattning att sådana förutsättningar föreligger.

Utredningen föreslår att Huseby vid ett statligt övertagande bör förvaltas av en särskild stiftelse. Utredningen har därvid bl. a. förutsatt att stiftelsen uppdrar åt domänverket att sköta skogsbruket. Det är enligt min uppfattning naturligt att domänverket – som inom statsverksamheten representerar det största kunnandet i förevarande fall – vid ett mottagande av testamentsegendomen anförtros uppdraget att enligt de villkor som har angivits i testamentet förvalta Huseby egendom. Uppdraget bör avse egendomen i sin helhet. En förutsättning med hänsyn till testamentsvillkoren är att den ekonomiska verksamheten vid Huseby redovisningsmässigt hålls åtskilt från domänverkets övriga ekonomiska verksamhet. Detta bör dock inte vara förenat med några svårigheter.

Mot bakgrund av bedömningen att goda förutsättningar finns för en tillräcklig framtida ekonomisk avkastning för att täcka de av utredningen beräknade kapital- och driftkostnaderna bör domänverket inom ramen för egna medel svara för det kapitaltillskott som behövs för att lösa in befintliga lån och i enlighet med utredningens förslag vidta nödvändiga investeringar i jordbruket, m. m. Behovet av bidrag eller lån över statsbudgeten bortfaller därmed.

Jag avser att återkomma till regeringen med förslag till uppdrag åt domänverket att förvalta Husebyegendomen så snart riksdagen har tagit ställning till gåvomottagandet.

Jag har i dessa frågor samrått med chefen för industridepartementet.

Under remissbehandlingen har påpekats att det eventuellt föreligger skyldighet att betala arvsskatt för det aktuella förvärvet. Det är tveksamt om skattskyldighet föreligger i detta fall. Jag vill i sammanhanget bara erinra om att regeringen, för den händelse arvsskatt kommer att påföras, har möjlighet att befria från skatten enligt bestämmelserna i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt.

Jag vill även framhålla att en del av den egendom som nu har testamenterats till staten utgörs av arv efter en av testators yngre systrar, och är samägd med en efterlevande syster. Den samägda egendomen bör skiftas. Det blir därvid nödvändigt att avskilja viss lösegendom för att den andra parten skall kunna få ut sin del av den samägda egendomen.

2.3 Egendomens användning

En viktig uppgift för förvaltningen av Husebyegendomen blir att väl vårda byggnader och miljö i brukningscentrum samt att medverka till att brukningscentrum kan utnyttjas för olika ändamål, som är förenliga med testamentsvillkoren och även i övrigt lämpliga. Såväl utredningen som remissinstanserna har gett vissa exempel på verksamheter som Huseby anses kunna utnyttjas till. Sådana exempel på verksamheter som kan komma i fråga i den takt finansieringsfrågan kan lösas är vandrarhem i bostadshus i anslutning till bruket, vårdshus i någon ekonomibyggnad, museum i huvudbyggnad, bruksmuseum i äldre bruksbyggnader, Kristina Nilssons födelsehem i Snugge kopplat till samma museiförvaltning, uthyrning på veckobasis av befintliga torp administrerat genom vandrarhemsförvaltningen och kanotcentrum.

Det är viktigt att de starka regionala och lokala intressena för Huseby ges tillfälle att bidra till att bruksmiljö och samlingar kan utnyttjas på ett ändamålsenligt sätt. Det bör få ankomma på domänverket att i lämplig form se till att de regionala intressena ges möjlighet till medverkan i utnyttjandet av Husebyegendomens bruksmiljö. Jag vill dock samtidigt stryka under att verksamheterna måste byggas upp successivt och i en takt som ekonomiska och andra förutsättningar gör möjlig.

Vad gäller jord- och skogsbruket kan en målmedveten och kunnig skötsel ge erfarenheter och rön som gör Huseby lämpligt som demonstrations- och studieobjekt. Därvid måste hänsyn tas till egendomens stora naturvärden. Med hänsyn till testamentsvillkoren ligger det vidare nära till hands att utnyttja Huseby egendom och dess avkastning på sådant sätt att lantbruks- och skogsforskning samt naturvården i länet främjas.

3 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att staten tar emot den testamenterade egendomen.

4 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta det förslag som föredraganden har lagt fram.

Sammanfattning av betänkandet (Ds B 1981: 3), Huseby bruk i statlig ägo

Genom testamente den 10 november 1978 har fröken Florence Stephens, som avled den 2 april 1979, förordnat att hennes kvarlåtenskap – sedan vissa legat utgått – skall tillfalla svenska staten. Kvarlåtenskapen omfattar såväl fast som lös egendom, bl. a. Huseby bruk i Skatelövs socken, Alvesta kommun, Kronobergs län.

Egendomen tillfaller staten på villkor bl. a. att den fasta egendomen behålls och brukas som förebild för svenskt jord- och skogsbruk samt att avkastningen används till främjande inom Kronobergs läns nuvarande länsområde av enskilt jord- och skogsbruk samt värden av dess natur. I testamentet har vidare bland särskilda önskemål framhållits att testators samlingar behålls på Huseby slott till erinran om dem som där bott och verkat och sammanbragt samlingarna.

Utredningens huvudsakliga uppgift har varit att undersöka vilka ekonomiska och andra konsekvenser som ett mottagande av egendomen får för staten samt för vilka ändamål den kan utnyttjas och på vilket sätt den bör förvaltas i statlig ägo.

Huseby bruk är i dag en skogs- och jordbruksegendom vars samlade areal uppgår till drygt 2 100 ha. Brukningscentrum, som är beläget 22 km sydväst Växjö, består av ett 30-tal byggnader, varav ungefär hälften nyttjas för jordbrukets behov. Genom brukningscentrum flyter Helgaån, huvudgrenen av Mörrumsån. Marknadsvärdet av den fasta egendomen beräknas till minst 21,7 milj. kr.

Huseby bruk var under 300 år ett av Sydsveriges mest kända bruk och intar en särställning i småländsk brukshistoria. Anläggandet av masugnen vid Huseby, vilken togs i drift år 1629, anses utgöra början till den småländska industrialiseringen. Huseby kan fortfarande uppvisa ett byggnadsbestånd som bevarar traditionerna av olika näringsgrenar under århundraden. Järnhantering, träindustri, kvarnrörelse och jordbruk är verksamhetsgrenar som fortfarande är avläsbara i bebyggelsen.

Bruket har betydande kulturhistoriska värden som i första hand är knutna till bruksmiljön i dess helhet och i andra hand till vissa enskilda byggnader. Brukningscentrum anses som en av de värdefullaste bebyggelsemiljöerna i länet och har även bedömts vara av riksintresse. Bruket har även natur- och miljövärden i övrigt som, rätt utnyttjade och i förening med de kulturhistoriska värdena, kan bli av stor betydelse för rekreation, friluftsliv och turism inom regionen.

Det bör vara ett statligt intresse att denna miljö bevaras för framtiden. Med den utgångspunkten är de ekonomiska konsekvenserna av ett övertagande avgörande för om staten skall ta emot egendomen.

Ett övertagaende av Huseby bruk bör på sikt utan tvekan vara ekonomiskt fördelaktigt för staten. Egendomen kommer att kunna bära sina egna kostnader samt även lämna ett överskott. Under en övergångsperiod – omkring tio år – kommer emellertid drift och förvaltning av bruket att vara förenade med vissa ekonomiska svårigheter. Dessa beror framför allt på skogens beräknade låga avkastning i avverkningsbar skog under den kommande tioårsperioden.

För att finansiera nödvändiga investeringar samt under en övergångsperiod möjliggöra drift och förvaltning av egendomen erfordras ett kapitaltillskott på drygt 3,5 milj. kr. Genom en försäljning av vissa torp och sommarstugor samt merparten av i slottet befintligt lösöre skulle i och för sig hela kapitalbehovet kunna täckas. Det saknas därför enligt utredningens uppfattning ekonomiska motiv för att staten inte skulle ta emot egendomen. Utredningen föreslår därför regeringen att staten tar emot densamma.

Emellertid kommer en försäljning av lösöre i sådan omfattning att kapitalbehovet täcks utan tillskott av statliga medel att begränsa möjligheterna att utnyttja slottet. Utredningen har vidare ansett det naturligt att eftersträva en ekonomisk lösning som innebär att testators önskemål tillgodoses i så stor utsträckning som möjligt. En försäljning av lösöre bör därför tillgripas som en sista utväg. Utredningen föreslår därför att det av statliga medel tillskjutes ett belopp på 3 550 000 kr., antingen som bidrag eller som lån eller en kombination därav.

Valet av stödform ankommer inte på utredningen. Utredningen har därför ansett sig böra utgå från det minst fördelaktiga alternativet, dvs. ett lån. Med de ekonomiska förutsättningar som gäller för drift och förvaltning av bruket är det nödvändigt att lånet under den första tioårsperioden är amorteringsfritt samt att upplupen ränta läggs till kapitalet. Dock bör återbetalningsskyldighet för ett kapitalbelopp på 1 milj. kr. uppkomma med ett årligt belopp motsvarande nettointäkten av försålda torp och sommarstugor. Räntesatsen bör ej överstiga normalräntan för lån från statens utlåningsfonder, vilken för budgetåret 1980/81 är 9,5%. Vidare föreslås att de närmare villkoren för en reglering av lånet fastställs efter tioårsperiodens utgång.

En huvuduppgift i statlig ägo blir – helt i överensstämmelse med testators önskemål – att väl vårda byggnader och miljö i brukningscentrum. Bruksmiljön bör därvid iordningställas på sådant sätt att den småländska järnhanteringen kan presenteras från olika aspekter.

För att levandegöra bruket och stimulera till besök är det angeläget att det till Huseby förläggs verksamheter av både permanent och tillfällig karaktär, vilka på ett eller annat sätt knyter an till den kulturhistoriska miljön med slottet och den gamla bruksbebyggelsen i centrum samt till gårdens centrala och natursköna belägenhet. Verksamhetsinriktningen är emellertid i stor utsträckning beroende av de förutsättningar under vilka

slottet framdeles kan nyttjas, dvs. i vilken omfattning inventarier, samlingar m. m. kommer att finnas kvar. Den inre slottsmiljön är ett viktigt komplement till bruksmiljön i övrigt, varför det är angeläget att finna verksamhetsformer som gör det möjligt att, om även i begränsad utsträckning, hålla slottet öppet för allmänheten.

Enligt utredningens uppfattning föreligger goda möjligheter att kombinera ett öppethållande av slottet med andra former av nyttjande. Det är emellertid naturligt att låta de närmare formerna härför successivt växa fram, särskilt som detta måste ske i förening med andra intressenter.

Vad gäller jord- och skogsbruket kan en målmedveten och kunnig skötsel ge erfarenheter och rön som gör Huseby lämpligt som demonstrations- och studieobjekt. Med hänsyn till testamentsvillkoren ligger det vidare nära till hands att utnyttja Huseby egendom och dess avkastning på sådant sätt att lantbruks- och skogsforskning kan bedrivas under ekonomiskt fördelaktiga villkor på Huseby och inom länet i övrigt.

Förvaltningen av egendomen bör handhas av en särskild stiftelse. Utredningen förutsätter att stiftelsen uppdrar åt domänverket att sköta skogsbruket samt att jordbruket även fortsättningsvis kommer att utarrenderas.

Om frågan om ett statligt övertagande av Huseby underställs riksdagen kan statsmakternas beslut i ärendet föreligga under senhösten 1981, innebärande ett eventuellt övertagande fr. o. m. den 1 januari 1982. Innan en stiftelse, som utredningen föreslagit, kan ta över förvaltningen torde krävas visst organisationsarbete. Utredningen räknar med att boutredningsmännens uppdrag bör kunna vara slutfört under första kvartalet 1982. Egendomen överlämnas då till stiftelsen, eller om denna ännu inte är bildad, till ett interimistiskt organ.

Utredningen fortsätter sitt arbete med återstående uppgifter, nämligen att till regeringen avge förslag till den slutliga förvaltningens organisation m. m. och att i övrigt vidta nödvändiga förberedande åtgärder för övergången till en sådan förvaltning. Vidare avser utredningen att följa upp de förslag och idéer om egendomens framtida utnyttjande som framförts till utredningen, men som ännu inte kunnat bearbetas. Om vid tidpunkten för upphörandet av boutredningsmännens uppdrag stiftelsen ännu inte är bildad kan utredningen övergångsvis fungera som förvaltare.

Sammanställning av remissyttranden över Husebyutredningens betänkande (Ds B 1981: 3), Huseby bruk i statlig ägo

1 Allmänna synpunkter

Flertalet remissinstanser delar utredningens ställningstagande att det mot bakgrund av de betydande kulturhistoriska värden som är knutna till Husebys bruksmiljö bör vara ett statligt intresse att denna miljö bevaras för framtiden. Särskilt *riksantikvarieämbetet*, *lantbruksnämnden i Kronobergs län*, *länsstyrelsen i Kronobergs län*, *Kronobergs länsförbund av Svenska Naturskyddsföreningen*, *Kronobergs turist- och fritidskansli*, *Alvesta kommun* samt *stiftelsen Smålands museum* betonar det riksintresse som föreligger att bevara den kulturhistoriskt värdefulla miljön i Huseby. Man framhåller också de stora naturmässiga värden som bör bevaras åt eftervärlden.

Enligt *kammarkollegiet* bör staten ha intresse av att stiftelsen kommer till huvudsakligen för att bruksmiljön skall kunna behållas.

Byggnadsstyrelsen finner att statligt övertagande på sikt utan tvekan är ekonomiskt fördelaktigt, varför man tillstyrker utredningens förslag. *Skogsvårdsstyrelsen i Kronobergs län* finner att ett Huseby i statlig ägo sammantaget bör vara ett betydande allmänt värde och intresse och förordar därför att staten tar emot egendomen. Även *domänverket* och *Kronobergs läns landsting* tillstyrker utredningens förslag att staten tar emot den egendom som testamentet omfattar. *Länsarbetsnämnden i Kronobergs län* har begränsat sitt yttrande till att uttala sig positivt över byggnadernas i brukningscentrum lämplighet som beredskapsobjekt. *Justitiekanslern* framför en fråga utredningen och övriga remissinstanser skiljaktig uppfattning. Enligt justitiekanslerns uppfattning är ett mottagande av den testamenterade egendomen förenad med så stora kostnader för det allmänna att det, med hänsyn till att ett bevarande av Huseby på sätt testamentet förutsätter knappast kan anses vara en riksangelägenhet, inte torde vara motiverat för staten att taga emot egendomen.

2 Testamentsvillkoren

Enligt testamentsvillkoren tillfaller Huseby egendom staten på villkor bl. a. att egendomen behålls och om möjligt utökas med mark som motsvarar vad som under Florence Stephens omyndighetstillstånd mot hennes vilja frånhänts henne. Den fasta egendomen skall vidare brukas som förebild för svenskt jord- och skogsbruk. I testamentet har också bland särskil-

da önskemål framhållits att testators samlingar behålls på Huseby slott till erinran om vem som där bott och verkat och sammanbragt samlingarna.

Enligt utredningen innebär ordalydelsen av testamentsvillkoren vad gäller den fasta egendomen att en försäljning inte är möjlig av bostadsfastigheter inkl. avstyckade tomter. Enligt utredningens uppfattning råder dock ingen tvekan om att testator med Huseby egendom närmast avsett brukningscentrum och, såvitt gäller ägoslag, jord- och skogsmark. Med hänsyn härtill och till att ett kapitaltillskott är nödvändigt för att det huvudsakliga ändamålet med testamentet skall kunna uppfyllas bör goda möjligheter föreligga att erhålla permutation, dvs. medgivande att frångå testamentsvillkoret i fråga.

Endast två remissinstanser, *justitiekanslern* och *kammarkollegiet*, har tagit upp frågan om möjligheten att erhålla permutation vad gäller testamentets villkor för den fasta egendomens bevarande och utökande.

Justitiekanslern konstaterar att testamentsvillkoren omöjliggör en sådan planerad försäljning av mark som utredningen föreslagit. Utredningens tolkning av testamentsvillkoren i nämnda del kan inte godtas. I själva verket, säger *justitiekanslern*, förefaller det som om även utredningen är tveksam till sin egen tolkning. Detta framgår genom att utredningen föreslår en permutation. En sådan vore inte nödvändig därest utredningens tolkning av testamentsvillkoren vore riktig. Vidare torde det under alla förhållanden kunna sättas i fråga om det vore lämpligt att få till stånd en permutation vars enda motiv är att finansiera en del av den kostnad som enligt utredningen är nödvändig om staten mottager egendomen.

Kammarkollegiet anför att det med hänsyn till villkoret att staten skall behålla och om möjligt utöka Huseby egendom skulle kunna hävdas att starka skäl måste föreligga för permutationsmedgivande att sälja delar av den fasta egendomen. Av utredningen framgår emellertid att utyrningen av de torp och utgårdar, som utredningen anser bör säljas, lämnat dåligt ekonomiskt utbyte. Kollegiet bedömer vidare att dessa byggnader med omgivande tomtmark rimligen saknar betydelse för möjligheten att uppfylla huvudsyftet med donationen. Om det visar sig ekonomiskt nödvändigt att torpen och utgårdarna säljs för att stiftelsen skall kunna verka enligt huvudsyftet med donators förordnande, bör den föreslagna permutationen vara möjlig.

3 De ekonomiska förutsättningarna

Utredningen har bedömt att ett övertagande av Huseby på sikt utan tvekan bör vara ekonomiskt fördelaktigt för staten. För att finansiera nödvändiga investeringar samt under en övergångsperiod möjliggöra drift och förvaltning av egendomen erfordras ett kapitaltillskott på drygt 3,5

milj. kr. Delvis kan kapitaltillskottet finansieras genom försäljning av vissa torp och sommarstugor. Som en sista utväg nämner också utredningen möjligheterna av att försälja befintligt lösöre.

Justitiekanslern ställer sig mycket tveksam till de ekonomiska kalkyler utredningen presenterat och bedömer med hänsyn till testamentsvillkoren behovet av kapitaltillskott som betydligt större än som angivits.

Kammarkollegiet har gjort ett antal kalkyler över vilka ekonomiska konsekvenser ett övertagande av Huseby enligt utredningens förslag skulle kunna få enligt olika alternativ.

Ett statligt lån på 3 550 000 kr. – ränte- och amorteringsfritt under tio år – skulle med en räntesats enligt dagens nivå för statens utlåningsränta på 10,75 % med ränta på ränta ge upphov till en skuld på 9,9 milj. kr. Kollegiet bedömer med utgångspunkt i utredningens ekonomiska kalkyler att den föreslagna stiftelsen borde ha förutsättningar att lösa lånet.

Kammarkollegiet visar också att eftersom räntan för den statliga upplåningen f. n. är 13,5 % innebär en tillämpning av statens utlåningsränta en statlig räntesubvention. Den tilltänkta stiftelsen torde enligt kollegiet komma att bli skyldig att erlagga arvsskatt, åtminstone enligt klass III i 28 § arvsskattelagen. Arvsskatten kan då beräknas till 1 250 000 kr. Kollegiet erinrar också om att staten kan medge befrielse eller nedsättning av arvsskatten. Om testamentsförordnandet förfaller och egendomen i stället tillfaller arvingen kan, beräknar kollegiet, skatten enligt klass II uppskattas till 2 840 000 kr.

Byggnadsstyrelsen tillstyrker ett statligt mottagande av Huseby, eftersom utredningens kalkyler visar det ekonomiskt fördelaktiga däri. När det gäller försäljningen av bostadsfastigheter förutsätts att byggnadsstyrelsens kompetens på området utnyttjas.

Lantbruksnämnden i Kronobergs län vill i sammanhanget peka på utredningens kalkyler, som vad gäller jordbrukets framtida förräntning, bygger på utgångspunkter som gäller för domänverket. Enligt lantbruksnämnden bör ett ställningstagande i den delen anstå till den nya Husebyförvaltningen börjat fungera. Vidare anser styrelsen att den föreslagna försäljningen av torpställen är försvarbar, om de genom försäljningen influerna medlen användes till angelägna investeringar på egendomen. *Skogsvårdsstyrelsen i Kronobergs län* anför att även om upprustningen av byggnadsbeståndet och jordbruket kommer att kräva betydande investeringar under de närmaste åren kan man räkna med att egendomen som helhet på sikt kommer att få en tämligen god ekonomi – i första hand beroende på att överskottet från skogen successivt kommer att öka.

Utredningen har förutsatt att upprustningen av fastigheterna runt Huseby skulle ske i AMS' regi och således ej belasta den ekonomiska kalkylen. *Länsarbetsnämnden i Kronobergs län* har för sin del bedömt möjligheten att få av utredningen i sammanhanget aktualiserade upprustningar utförda som beredskapsobjekt som mycket goda.

Länsstyrelsen i Kronobergs län bedömer det nödvändigt med ett högre kapitaltillskott än vad utredningen föreslagit. När staten övertar en gåva vars värde uppskattas till över 20 milj. kr. bör enligt länsstyrelsen staten också vara beredd att tillskjuta likvida medel som behövs för

- nödvändiga investeringar i jord- och skogsbruk
- att utföra omedelbart behövliga underhållsåtgärder på byggnader och anläggningar som bedöms omistliga från kulturhistorisk synpunkt
- att bevara och ordna samlingarna, varvid särskilt bör beaktas att medel bör avsättas för katalogisering och skyddad bevaring av gårds- och bruksarkivet
- att den tillträdande förvaltningen i starten får ett rörelsekapital, som gör det möjligt för denna att inom rimlig tid förverkliga testators intentioner.

Den diskuterade försäljningen av torp och lösöre bör enligt länsstyrelsen t. v. ej komma till stånd. För att ge utrymme för oförutsedda kostnader och ett rimligt driftkapital i den nya förvaltningens inledningsskede, bedömer vidare länsstyrelsen att det föreslagna resurstillskottet i form av lån om 3 550 000 kr. bör justeras uppåt till 4 milj. kr.

Stiftelsen Smålands museum understryker vikten av att brukets inventarier och samlingar bevaras, att medel ställs till förfogande för uppordning och katalogisering samt att godset hålls samman.

Enligt *kommunstyrelsen i Alvesta kommun* skall erforderligt kapitalbehov helt täckas genom tillskjutande av statliga medel. Kommunstyrelsen delar inte utredningens uppfattning att huvuddelen av befintliga torp och utgårdar bör säljas för att finansiera investeringar i övriga delar av egendomen.

4 Förvaltningen

Utredningen föreslår att vid det statliga övertagandet av Huseby förvaltningen av egendomen bör handhas av en särskild stiftelse. Utredningen förutsätter att stiftelsen uppdrar åt domänverket att sköta skogsbruket samt att jordbruket även fortsättningsvis kommer att utarrenderas.

Av de remissinstanser som tar upp frågan om förvaltningsformen är samtliga positiva till att en stiftelse bildas med undantag av *justitiekanslern* och *domänverket*.

Enligt *justitiekanslerns* mening torde det med hänsyn till innehållet i testamentet inte vara möjligt att tillskapa en stiftelse på sätt utredningen föreslagit. Enligt testamentet skall egendomen tillfalla staten på villkor att staten behåller den.

Domänverket anser att den del av egendomen som bär upp kultur- och naturmiljön – i första hand slottet med tillhörande park och byggnader – ställs under byggnadsstyrelsens förvaltning. Egendomen i övrigt, dvs. jord- och skogsbruksdelen med byggnader och torp, ställs under domänverkets förvaltning.

Kammarkollegiet har i sitt remissvar utvecklat de juridiska förutsättningarna för när en stiftelse kan anses bildad. Kollegiet anser på grund av de anförda juridiska förutsättningarna att, om staten tar emot testamentsförordnandet, detta innebär att en särskild stiftelse, som är en egen juridisk person, därigenom bildats. Det finns då inte något hinder mot att statens förvaltning av stiftelsen utövas exempelvis på sätt utredningen föreslagit genom en särskild styrelse. I så fall förutsätts att stiftelsen får stadgar som garanterar statens insyn i förvaltningen.

De remissinstanser som i övrigt ställer sig positiva till stiftelseformen framför skilda önskemål om stiftelsens sammansättning. De lokala intressena vad gäller skogs- och jordbruk, natur- och kulturvård samt turismen bör vara representerade i stiftelsen.

5 Användningssätt

En huvuduppgift i statlig ägo av Huseby bruk enligt utredningen blir att väl vårda byggnader och miljö i brukningscentrum. Vidare kan jord- och skogsbruket med en målmedveten och kunnig skötsel ge erfarenheter och rön som gör Huseby lämpligt som demonstrations- och studieobjekt.

Enligt *kammarkollegiet* bör staten huvudsakligen ha intresse av att bruksmiljön kan behållas, men det ligger även ett visst statligt intresse i att naturvården i Kronobergs län främjas och att Huseby kan drivas som förebild för svenskt skogs- och jordbruk.

Byggnadsstyrelsen anser liksom utredningen att en huvuduppgift för förvaltningen måste vara vård av bruksmiljön och dess kulturhistoriska värden. Det är därför angeläget att erforderliga medel i en framtid avsätts från egendomens avkastning, så att en tillfredsställande vård av miljö och byggnader kan bedrivas.

Skogsstyrelsen anser att det bör ankomma på stiftelsens styrelse att avgöra den praktiska driften av skogs- och jordbruket, framtida tallfröplantage och liknande till förvaltningen hörande frågor.

Länsstyrelsen i Kronobergs län fäster stor vikt vid att bruksmiljö och samlingar kan bevaras och utnyttjas. Exempel på verksamheter som kan komma i fråga i den takt finansieringsfrågan kan lösas är:

- vandrarhem i bostadshus i anslutning till bruket
- värdshus i någon ekonomibyggnad
- museum i huvudbyggnad
- bruksmuseum i äldre bruksbyggnader
- Kristina Nilssons födelsehem i Snugge kopplat till samma museiförvaltning
- uthyrning på veckobasis av befintliga torp, administrerat genom vandrarhemsförvaltningen
- kanotcentrum.

Alvesta kommun anser, i likhet med utredningen, att det är angeläget att det till Huseby förläggs verksamheter av olika slag, som kan levandegöra bruket och stimulera till besök. Man måste dock enligt kommunen vara medveten om de intressekonflikter som kan uppstå när det gäller inriktningen på de verksamheter som kan knytas till Huseby. Det är därför viktigt att en noggrann avvägning görs när program för brukets framtida disposition utarbetas, så att intresset för dess kulturhistoriska värden bevaras.

Justitiekanslern anför att utredningen enligt hans uppfattning inte lagt några egentliga konkreta förslag om Husebys användning. Vad gäller själva slottet och närmast omkringliggande delar finner justitiekanslern det vara osannolikt att man kan finna verksamheter att förlägga till Huseby som skulle kunna bidra till ett förbättrat driftresultat.